

11. Семенчук, Ю. О. Формування англомовної лексичної компетенції у студентів економічних спеціальностей засобами інтерактивного навчання [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Ю. О. Семенчук. – К. : КНЛУ, 2007. – 280 с.

12. Byram, M. Defining and Assessing Intercultural Competence: Some Principles and Proposals for the European Context / M. Byram, G. Zarate // Language Teaching. – 1996. – № 10. – P. 67.

Отримано 30.03.2011. ХДУХТ, Харків.

© І.В. Удовенко, Л.А. Подворна, 2011.

УДК 811.111.001.

М.І. Крупей, ст. викл.

О.О. Мануськова, ст. викл.

СИТУАТИВНИЙ ПІДХІД У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Розглянуто питання комунікативного підходу у навчальному процесі з іноземної мови який означає, що формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмій відбувається шляхом і завдяки здійсненню студентом іншомовної мовленнєвої діяльності.

Рассмотрен вопрос коммуникативного подхода в процессе изучения иностранного языка, который означает, что формирование иностранных языковых навыков и умений происходит путем и благодаря осуществлению студентом языковой деятельности.

The problem of communicative approach in the process of learning foreign language is forming of skills because of student's language activity.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Оволодіння засобами спілкування (фонетичними, лексичними, граматичними) спрямоване на їх практичне застосування у процесі спілкування. Оволодіння уміннями говоріння, аудіювання, читання та письма здійснюється шляхом реалізації цих видів мовленнєвої діяльності у процесі навчання в умовах, що моделюють ситуації реального спілкування. У зв'язку з цим навчальна діяльність студентів організується таким чином, щоб вони виконували вмотивовані дії з мовленнєвим матеріалом для вирішення комунікативних завдань, спрямованих на досягнення цілей та намірів спілкування.

З позицій комунікативного підходу процес навчання іноземної мови відбувається адекватно реальному процесу мовленнєвого

спілкування, тобто процес навчання є моделлю процесу мовленнєвої комунікації. Проте процес навчання не може повністю співпадати з процесом комунікації, який має місце в реальному житті, оскільки навчання іноземної мови в навчальних закладах відбувається в умовах різномовного оточення. Тому йдеться тільки про максимальне зближення процесів навчання і реального спілкування за такими найважливішими параметрами як комунікативно-вмотивована мовленнєва поведінка викладача та студентів і предметність процесу спілкування, що забезпечується ретельним відбором комунікативно-мовленнєвих намірів, тем, ситуацій, які віддзеркалюють інтереси та потреби студентів.

Прийнятий в сучасній вітчизняній методиці комунікативний підхід до навчання іноземних мов зумовлює вибір цілей, згідно з якими визначаються принципи, зміст, методи, прийоми та засоби навчання.

Мета та завдання статті. Навчання іноземних мов є оволодіння студентами іноземної мови як засобом спілкування і здійснення в цьому процесі виховання, освіти і розвитку особистості студента.

Метою навчання іноземної мови в закладах визначають очікувані результати навчальних досягнень студентів в оволодінні іноземною мовою за період навчання в закладі.

У сучасній методиці навчання іноземної мови у навчальних закладах висуваються чотири мети: практична, виховна, освітня і розвиваюча.

Практична мета є провідною. Вона передбачає практичне опанування студентами умінь мовлення на рівні, достатньому для здійснення іншомовного спілкування в чотирьох видах мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання та письма в типових ситуаціях. Оволодіння студентами іншомовним спілкуванням передбачає формування у них певного рівня комунікативної компетенції, яка реалізується за допомогою мовленнєвих умінь, розвинених на основі мовних, лінгвокраїнознавчих, країнознавчих знань та навичок мовлення.

Студенти мають оволодіти іншомовним мовленням у межах того мовного і мовленнєвого матеріалу, який вивчається в навчальному закладі. Це означає, що реалізація іншомовного усного чи писемного спілкування є обмеженою у плані різноманітності та складності лексико-граматичного оформлення, тематики і ситуацій спілкування.

Студенти мають засвоїти програмний мовний матеріал як засіб оформлення або розуміння висловлювань у процесі спілкування на

рівні, визначеному стандартом. Для цього студентам необхідно зрозуміти і засвоїти комунікативні функції засобів спілкування для їх коректного вживання у відповідних мовленнєвих ситуаціях, уміти самостійно відбирати саме ті мовні і мовленнєві засоби, що є оптимальними для реалізації комунікативного наміру та адекватними в соціально-функціональному плані ситуації спілкування.

Виховна мета реалізується через систему особистого ставлення до нової культури у процесі оволодіння цією культурою. Виховання студентів у процесі навчання іноземної мови забезпечується підбором навчального матеріалу, в якому відображені загальнолюдські моральні цінності, застосування у процесі навчання проблемних завдань, вирішення яких потребує висловлення своїх почуттів, поглядів.

Освітня мета досягається шляхом освіти студентів засобами іноземної мови і реалізується у процесі навчання на базі навчального матеріалу, наприклад, текстів для читання, аудіювання тощо.

Розвиваюча мета реалізується у процесі оволодіння студентами досвідом творчості, пошукової діяльності, усвідомлення явищ своєї та іншої дійсності, їх подібності та розбіжності.

У процесі навчання іноземної мови ознайомлення студентів з культурою народу, який користується цією мовою як засобом спілкування, підвищує не тільки практичну, але і виховну, освітню та розвиваючу роль вивчення іноземної мови, оскільки сприяє розширенню загального світогляду студентів, формуванню у них інтересу до оволодіння мовою, вихованню соціально-активної особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спілкування людей в реальному житті відбувається завдяки виникненню потреби в реалізації певного комунікативного наміру, досягнення або недосягнення якого визначає результат мовленнєвого спілкування. У ході спілкування комуніканти виступають як носії певних соціальних стосунків, що виникають в тій чи іншій сфері діяльності і реалізуються в конкретних мовленнєвих ситуаціях. Формування комунікативної компетенції можливе за умови моделювання у навчальному процесі типових ситуацій реального спілкування, які виникають в різних сферах життя і стосуються різних тем. Тобто предметно-змістовий план іншомовного мовлення студентів під час навчання зумовлюється темою, ситуацією і сферою спілкування, які виступають ще одним компонентом змісту навчання.

Під темою мають на увазі відрізок дійсності, який відбивається у нашій свідомості. В методичному аспекті тема визначається як імовірний згорнутий текст, поданий у вигляді короткої тези і який

підлягає розгортанню у процесі говоріння та вилученню інформації і згортанню при читанні і аудіюванні. Такий підхід до розуміння теми визначає її формулювання, яке має бути конкретизованим та особистісно спрямованим. Обговорення будь-якої теми потребує розвинених умінь мовлення. Але потреба у спілкуванні виникає за умови створення певної мовленнєвої ситуації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комунікативно-мовленнєва ситуація – це динамічна система взаємодіючих конкретних чинників об'єктивного і суб'єктивного планів, які залучають людину до мовленнєвого спілкування і визначають її поведінку в межах одного акту спілкування [1].

Комунікативна ситуація включає чотири чинники:

– обставини дійсності, в яких відбувається комунікація;

– стосунки між комунікантами;

– мовленнєві наміри;

– реалізацію самого акту спілкування, який створює нові стимули до мовлення.

Отже, у процесі навчання важливо враховувати ситуативний характер мовлення, а саме: хто говорить (пише), про що, з якою метою, кому, за яких обставин, який передбачається результат спілкування.

Мовленнєва дія неможлива поза ситуацією спілкування. З методичної точки зору особливе значення має здатність ситуації конкретизувати мовленнєву дію та предметно-змістовний план мовлення, зумовлювати вибір мовленнєвих засобів.

Ученими-методистами [2] визначені численні типові комунікативні ситуації, які, за критерієм схожості, об'єднуються у великі групи. Така сукупність комунікативних ситуацій, що характеризуються однотипністю мовленнєвого спонукання людини до мовлення, стосунків між комунікантами та обставинами спілкування, називається сферою спілкування.

Навчання іноземної мови студентів у навчальному закладі відбувається в різноманітних сферах інтелектуального та побутового спілкування, здійснюється протягом обмеженого терміну часу. У зв'язку з цим питанням змісту навчання тісно пов'язані з питанням його мінімізації.

Мінімізація змісту навчання знаходить своє відображення у кількісному обмеженні мовного матеріалу, в різному обсязі рецептивного і продуктивного мовного мінімуму, а також у значному обмеженні сфер і ситуації спілкування, тематики та предметного змісту мовлення. Навчання іноземної мови спирається, як і на

навчання інших дисциплін, на загальнодидактичні принципи, які набувають певної специфіки, зумовленої особливостями предмета “Іноземна мова”. Навчання предмета “Іноземна мова” відрізняється тим, що головною метою тут виступає не накопичення знань, як у навчанні інших дисциплін, а оволодіння студентами діяльністю іншомовного мовленнєвого спілкування.

До дидактичних принципів відносяться принципи наочності, посильності, міцності, свідомості, науковості, активності, виховуючого навчання, індивідуалізації, доступності, систематичності та послідовності, колективності, проблемності, розвиваючого навчання.

До методичних принципів відносяться принципи комунікативності, домінуючої ролі вправ, взаємопов’язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, урахування рідної мови.

Принцип комунікативності – це провідний методичний принцип, який сприяє успішному досягненню головної мети навчання іноземної мови – навчити студентів здійснювати іншомовне мовленнєве спілкування в межах засвоєного навчального матеріалу. Принцип комунікативності передбачає побудову процесу навчання іноземної мови як моделі процесу реальної комунікації [3]. Модель має зберігати усі найсуттєвіші риси об’єкта, що моделюється. Для процесу спілкування – це вмотивований характер мовленнєвих дій як викладача, так і студентів. Комунікативні ситуації, що використовуються у навчанні іноземної мови, мають моделювати типові ситуації реального життя у відповідній сфері спілкування. Принцип комунікативності зумовлює добір мовного та мовленнєвого матеріалу, характер вправ, методів та прийомів навчання.

Існують рецептивні види мовленнєвої діяльності людини, у процесі яких вона сприймає і розуміє думки інших людей, одержуючи певну інформацію (аудіювання і читання) та продуктивні види, коли людина висловлює свої думки або передає чужі думки в усній чи письмовій формі (говоріння та письмо).

Говоріння забезпечує усне спілкування іноземною мовою в діалогічній і монологічній формі. Воно спрямоване до однієї особи або до необмеженої кількості осіб. Як і будь-яка інша діяльність, акт говоріння завжди має певну мету, мотив, в основі якого лежить потреба; предмет – думки того, хто говорить; продукт – висловлювання (діалог або монолог) і результат, який може виражатися у вербальній або невербальній реакції на висловлювання. Як же породжується усне мовленнєве висловлювання? Процеси породження і сприймання мовлення вивчалися такими ученими – психолінгвістами, психофізіологами, психологами такими, як

Л.С. Виготський, А.Р. Лурія, М.І. Жинкін, О.О. Монтсьєв, Т.В. Рядова, І.О. Зимнята ін.

Спочатку в певній ситуації виникає мотив висловлювання, що позначає початковий момент породження мовлення, і відповідно – комунікативний намір того, хто говорить. Комунікативний намір визначає роль мовця як учасника спілкування, конкретну мету його висловлювання: чи він про щось запитує, щось стверджує, закликає до чогось, засуджує чи схвалює, радить, вимагає тощо. На цьому рівні мовець уже знає, про що говорити, у нього виникає загальний задум майбутнього висловлювання, який поки що не має свого мовного втілення, але вже існує у предметно-зображальному коді. Задум стосується всього тексту (висловлювання в цілому: в ньому намічається основна теза тексту, тобто попередній смисловий план, який уточнюється мовцем на протязі всього процесу його реалізації. Далі здійснюється оформлення задуму шляхом відбору мовних засобів – граматичних структур, слів, який реалізується спочатку у внутрішньому мовленні, де створюється потенціальна мовленнєва схема висловлювання. Далі має місце включення голосового апарату, і сформоване висловлювання шляхом артикуляції та інтонування втілюється у зовнішньому мовленні.

Спілкуючись різною мовою, мовець думає лише про те, що сказати і в якій послідовності. При говорінні іноземною мовою (за умови недостатнього рівня володіння нею) операції процесу породження мовленнєвого висловлювання стають політичними через відсутність міцних зв'язків між мовленнєвим задумом та мовними засобами його вираження, які існують у носіїв мови.

Діалогічне мовлення – це процес мовленнєвої взаємодії двох або більше учасників спілкування. Тому в межах мовленнєвого акту кожен з учасників по черзі виступає як слухач і як мовець.

Як і будь-який інший вид мовленнєвої діяльності, діалогічне мовлення вмотивоване. Проте в умовах навчання іноземної мови мотив сам по собі виникає далеко не завжди. Отже, необхідно створити умови, в яких у студентів з'явилося б бажання та потреба щось сказати, передати почуття, тобто, за висловом К. Станіславського, “поставити їх у запропоновані обставини”. Крім того, сприятливий психологічний клімат на уроці, доброзичливі стосунки, зацікавленість в роботі також сприятимуть вмотивованості діалогічного мовлення.

Діалогічне мовлення характеризується зверненістю. Спілкування, як правило, проходить у безпосередньому контакті

учасників, які добре обізнані з умовами, в яких відбувається комунікація.

Однією з найважливіших психологічних особливостей діалогічного мовлення є його ситуативність. Ситуативним діалогічне мовлення є тому, що часто його зміст можна зрозуміти лише з урахуванням тієї ситуації, в якій воно здійснюється. Іншими словами, існує чітка співвіднесеність діалогічного мовлення з ситуацією, що, однак, не можна зрозуміти буквально. Справа в тому, що самі зовнішні обставини ситуації можуть у момент мовлення не бути наявними, проте вони є у свідомості комунікантів і обов'язково включені в неї. Що ж це за обставини? Це можуть бути якісь минулі події, відомі лише співрозмовникам, їхні переживання, життєвий досвід, спільні відомості тощо.

Висновок. Слід зазначити, що у процесі навчання нас цікавлять не будь-які ситуації дійсності, а лише такі, що спонукають до мовлення. Такі ситуації називають мовленнєвими або комунікативними. Вони завжди містять у собі стимул до мовлення.

Для навчання англійської мови дуже важливо брати до уваги структуру мовної діяльності і її змісту. Це означає, що в навчанні усному спілкуванню важливо перш за все створити мотив, тобто поставити студента в таку ситуацію, щоб у нього виникла необхідність, потреба, бажання долучитися до спілкування на англійській мові. А для цього треба, щоб була мета: щось дізнатися, повідомити, когось спонукати до дій і т.п.

Іншими словами, організовуючи навчання усному мовленню, слід потурбуватися, щоб для студентів воно було вмотивоване. Для досягнення комунікативної мети необхідні засоби у вигляді слів, словосполучень, граматичних конструкцій, які допоможуть її реалізувати

Важливим компонентом змісту мовленнєвої діяльності є умови, в яких вона протікає. Для цього викладачу варто створювати ситуації, які б стимулювали спілкування.

Навчальна ситуація дозволяє, по-перше, при ознайомленні з новим мовним матеріалом продемонструвати де, коли, для чого можна використовувати навчальний матеріал. По-друге, навчально-мовна ситуація при вправленні дозволяє забезпечити участь кожного студента в слуханні і використанні опрацьованого матеріалу у висловлюванні при виконанні вправ у парах. Навчальна ситуація повинна викликати у студентів певні емоції. А це можливо лише тоді, коли ситуація цілком зрозуміла студентам і вчитель пропонує її цікаво, захоплено. Навчальна ситуація повинна зацікавлювати студентів,

викликати у них бажання брати участь у спілкуванні, готовність брати в ньому участь.

У системі навчання іноземної мови ситуативний підхід є одним з найважливіших. Його використання дозволяє викликати у студентів інтерес до спілкування і навчання іноземної мови в цілому.

Список літератури

1. Скалкин, В. Л. Коммуникативные упражнения на английском языке [Текст] / В. Л. Скалкин // Английский язык в ситуациях: учебное пособие для вузов. – 2-е изд. – К. : Вышш. школа, 2008.

2. Пассов, Ю. И. Створення ситуацій міжкультурного спілкування на уроках англійського [Текст] / Ю. И. Пассов, В. Л. Скалкин, Е. П. Шубін // Иностранные языки. – 2007.

3. Пассов, Ю. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению [Текст] / Ю. И. Пассов // Основы коммуникативной методики обучения иностранному общению. – 2009.

Отримано 30.03.2011. ХДУХТ, Харків.

© М.І. Крупей, О.О. Мануєнкова, 2011.

УДК 613.72:796.012.2

І.О. Кудряшов, доц.

А.В. Артюгін, ст. викл.

Н.Б. Максимова, викл.

САМОСТІЙНІ ЗАНЯТТЯ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ ПСИХОФІЗИЧНОГО СТАНУ СТУДЕНТІВ У ЗАЛІКОВО-ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ ПЕРІОД

Розглянуто питання впливу самостійних занять фізичними вправами під час заліково-екзаменаційного періоду, як засобу оптимізації психофізичного стану студентів.

Рассмотрен вопрос влияния самостоятельных занятий физическими упражнениями в зачетно-экзаменационный период, как способа оптимизации психофизического состояния студентов.

The question concerning the influence of independent physical exercises during the examination session as a method of optimizing psychophysical condition of students is considered in the article.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Заліково-екзаменаційний період у вищому навчальному закладі – це особливий, потребуючий максимального використання своїх можливостей період